

KOMMENTAR

Kan evolutionspsykologin förklara våra drömmar?

Att blanda drömmens betydelse och funktion med dess evolutionära ursprung är högst problematiskt, anser **Jan Antfolk**, som inte är helt övertygad om kända drömforskaren **Antti Revonsuos** slutsatser.

Ivåra drömmar tillåts vi öva och träna oss inför möjliga faror, menar professor och drömforskare Antti Revonsuo. Revonsuo, som i december presenterade sin forskning vid psykologiska institutionen vid Åbo Akademi, menar att drömmen simulerar hotfulla situationer och genom att vara väl förberedda kan vi kanske klara livhanken när ett verkligt hot uppstår.

För att förstå drömmen och dess funktion måste vi se på vår evolutionära historia. Han försöker alltså etablera ett empiriskt förhållande till drömmar och drömmande. I sig kan Revonsuos sobra och vetenskapliga förhållningssätt, efter årtionden av mer eller mindre hopplöst famlande, kännas uppiggande. Men förhållningssättets begränsningar visar sig ganska snart.

Drömmar – simulering av hot

I ett sömnlaboratorium har Revonsuo och hans kollegor fört statistik över de drömmar försökspersonerna rapporterar; om deras innehåll, deras frekvens och deras form bokförs noga och försöksledarna sammanfattar drömmarna i diverse kategorier. Det är främst en av dessa kategorier som intresserar Revonsuo: den välkända hotsituationen. En betydande del av våra drömmar uttryck-

er någon form av hot, menar Revonsuo, och frågar sig varför vår hjärna utsätter oss med något så betungande.

I hans svar står drömmen att förliknas med en militärövning: drömmarna förser oss med möjligheten att utan faktiska risker förbereda oss för sådana hotfulla situationer som kan uppstå i vaket tillstånd, och där snabba beslut krävs. Medan ett misstag i verkligheten kan kosta oss livet, erbjuder drömmen en möjlighet att simulera hotfulla situationer. Den träning vi där kan erhålla kan hjälpa oss att undvika eller hantera en hotfull situation på ett för oss lyckosamt sätt.

Det personliga utelämnas

Även om Revonsuos tolkning i detta fall kan kännas sannolik, väcks två frågor: den ena om hotdrömmens innehåll, den andra om det evolutionspsykologiska antagandet. Medan objekten i våra drömmar är personliga har Revonsuo i sin forskning tillsammans med sina kollegor inhämtat information om vad människor drömmer om. Den enskilda drömmens partikulära innehåll har sammanfattats under generella rubriker. Man vill säga att det oftast förekommande temat handlar om att attackeras, förföljas, jagas, misslyckas och falla – allt

sådant vi önskar undvika i vaket tillstånd. Vem eller vad som jagar oss, i vilket prov vi misslyckas – eller som en av Revonsuos försökspersoner drömde, att han drömt för lite för att förnöja den hotfulla försöksledaren – är inslag i drömmen som har personlig relevans. Revonsuo är inte intresserad av att förklara hur något får denna relevans eller vad det innebär att just något visst objekt dyker upp i drömmen. Det personliga, det för oss *meningsfulla*, lämnas därhän emedan förhållningssättet inte tillåter sådana bryderier.

Från evolution till funktion

Förutom denna uppenbara begränsning är antagandet att vi genom att närmare se på vår historia kan förklara drömmens funktion och betydelse ytterligare problematiskt. Det är ett evolutionsteoretiskt perspektiv som ligger bakom Revonsuos idéer. Evolutionen ger oss, menar han, möjlighet att förklara drömmen: i människans utvecklingsmässiga historia har drömmaren haft evolutionära fördelar – de som haft förmåga att träna bra i drömmens värld, har sedan levt länge och väl och vidarefört sina drömanlag. Därmed har drömmandet blivit en del av våra liv. Att vår biologiska historia försett oss med en förmåga att

drömma är, givetvis, ett trivialt faktum. Att evolutionen dessutom format våra drömmar är inte heller särdeles förvånande. Men att blanda drömmens betydelse och funktion med dess evolutionära ursprung är högst problematiskt. Att ta den historiska ordningen för en nuvarande beskrivning är ett logiskt steg som inte låter sig tas.

Förstår dröm – förstår medvetandet?

Revonsuo vill vidare säga att förståelsen av drömmen ger oss möjlighet att förstå medvetandet. Drömmen har inom psykologin setts som mer eller mindre olik det vakna medvetandet: endera som inövningen i laddade symboler, eller som en direkt simulation av det vakna där allt som uppträder kan ses för vad det är. Kan vi förstå drömmen och funktionen av denna form av medvetande, kan vi även förstå funktionen av vårt medvetande. Men likväl är det så att en beskrivning av medvetandet som ett för vår art gynnsamt fenomen möter väldigt få frågor om mening och betydelse. Svaren måste nog sökas annorstädes.

När Revonsuo redan från början begränsar drömmarna på ett sånt sätt som kringskär och stympar forskningens omfång – när endast *funktionella* drömmar finns kvar innan deras funktion ska uttryckas – verkar det redan från början vara klart vad som kommer att sägas. I en dröm som målar upp en hotfull situation utgör den hotfulla situationen drömmens funktion. Det är, kan tyckas, de oklara drömmarna, de vars betydelse och funktion från början vägrar framträda som är de mest intressanta.

Den stora förtjänsten med Revonsuos sobra drömforskning är att den lämnar symbolikens floskler därhän och tillåter oss hantera och diskutera drömmen med samma begreppsapparat som vi diskuterar våra vakna tankar.

Jan Antfolk

Forskar i filosofi vid Åbo Akademi om Edvard Westermarck och evolutionsteori, samt studerar psykologi